

ΣΤΑΜΑΤΗΣ ΚΑΡΑΤΖΑΣ (1913-1986)

Ο Σταμάτης Καρατζάς γεννήθηκε στην Κύμη της Εύβοιας το 1913. Σπούδασε φιλολογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών (1931-1936). Στον πόλεμο του 1940 πολέμησε ως έφεδρος ανθυπολοχαγός στο Αλβανικό μέτωπο και την περίοδο της Κατοχής οργανώθηκε στην Εθνική Αντίσταση (Ε.Α.Μ.). Το 1945 πήρε το διδακτορικό του δίπλωμα· την ίδια χρονιά πήγε στο Παρίσι για μεταπτυχιακές σπουδές ως υπότροφος της Γαλλικής Κυβέρνησης και αργότερα ως συνεργάτης του Εθνικού Κέντρου Επιστημονικής Έρευνας (C.N.R.S.).

Στα χρόνια του Παρισιού ασχολήθηκε κυρίως με την έρευνα αρχαιολογικού· ο ίδιος ο Καρατζάς μαρτυρεί: «Σ' ένα Παρίσι όπου ο ελληνισμός και η μελέτη του ανθεί από μερικούς αιώνες, όπου έζησαν και έδρασαν Έλληνες σαν τον Κοραή, τον Ψυχάρη, και άλλους με μικρότερο ανάστημα, ήταν αδύνατο να μην υπήρχαν ακόμη άδημοσίευτα ντοκουμέντα σχετικά με τις ελληνικές σπουδές και τις ελληνικές προσωπικότητες που πρωταγωνίστησαν στη λύση προβλημάτων που ενδιαφέρουν την νεοελληνική φιλολογία. Μ' αυτή τη σκέψη και με δεδομένο το ενδιαφέρον μου για το γλωσσικό ζήτημα, που τροφοδοτούσε η πρώιμη —από τα φοιτητικά κιόλας χρόνια— στροφή μου προς την επιστήμη της γλωσσολογίας, αφιέρωσα—παράλληλα με τις μεταπτυχιακές σπουδές—σημαντικό μέρος του χρόνου μου στην αρχαιολογική έρευνα του θέματος. Με υπόδειξη του αείμνηστου Κωνσταντίνου Άμαντου για την ύπαρξη Αρχείου του Φιλελληνικού Κομιτάτου στο Παρίσι οδηγήθηκα στα χρόνια 1946-47 στην ανεύρεση του αρχείου του Κ. Νικολόπουλου, που αξιοποίησα με μια σειρά εργασίες». Η σημαντικότερη από τις εργασίες αυτές έχει τον τίτλο: «Κοραής και Νικολόπουλος, (1949). Αξιόλογες είναι επίσης οι εργασίες «Σμύρνης Τραγωδίες, δύο ανέκδοτα ποιήματα σχετικά με τις ταραχές στη Σμύρνη (1788, 1810)» (1958), «La société hellénique de Paris (1828-1931)» (1952), κ.ά.

«Στα ίδια χρόνια (1946-47)», συνεχίζει ο Καρατζάς, «αναζητώντας ντοκουμέντα για την κίνηση του δημοτικισμού, γνώρισα με τη μεσολάβηση του André Mirambel, την Irène Baume, δεύτερη γυναίκα του Γιάννη Ψυ-

χάρη, η οποία μου επέτρεψε να ερευνήσω τα κατάλοιπα του πρωτεργάτη του δημοτικιστικού κινήματος, που διασώζονταν στο σπίτι του. Καρπός αυτής της έρευνας υπήρξε ο εντοπισμός του αρχείου αλληλογραφίας του Ψυχάρη, που στο μεγαλύτερο μέρος (716 επιστολές) ήταν η αλληλογραφία του με το στενό φίλο και συναγωνιστή του Αργύρη Εφταλιώτη, και κατά ένα μικρό μέρος η αλληλογραφία των δύο με άλλους κορυφαίους δημοτικιστές, κυρίως με τον Αλέξανδρο Πάλλη. Η Irène Ψυχάρη μου παραχώρησε πρόθυμα το δικαίωμα να εκδώσω το αρχείο και για το σκοπό αυτό ολοκλήρωσα τη μεταγραφή των επιστολών μέσα στο 1947». Έτσι στα 1950 ο Καρατζάς είχε συγκεντρώσει από τα αρχεία Ψυχάρη και Βλαστού (το δεύτερο από το γιό του Πέτρου Βλαστού, Αλέξη Βλαστό στο Cambridge της Αγγλίας) συνολικά πάνω από 1300 επιστολές των πρώτων δημοτικιστών από το 1890 έως το 1934 (Ψυχάρη, Εφταλιώτη, Πάλλη, Γιαννίδη, Δραγούμη κ.ά.).

Το 1952 ο Σταμάτης Καρατζάς έγινε λέκτορας της Νέας Ελληνικής Φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο του Αμβούργου· στο ίδιο Πανεπιστήμιο το 1956 έγινε υφηγητής και το 1959 έκτακτος καθηγητής. Το 1960 κλήθηκε στο Πανεπιστήμιο του Aix-en-Provence να διδάξει νεοελληνικά ως επισκέπτης καθηγητής.

Το 1964 εκλέχθηκε καθηγητής της Νεότερης Ελληνικής Φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και αποσπάστηκε στη νεοϊδρυμένη Φιλοσοφική Σχολή Ιωαννίνων, όπου δίδαξε ως το 1967, οπότε επέστρεψε στην οργανική του θέση στη Φιλοσοφική Σχολή της Θεσσαλονίκης. Κατά τη διάρκεια της δικτατορίας διώχθηκε και του απαγορεύτηκε η έξοδος από τη χώρα. Το 1968 απολύθηκε από το Πανεπιστήμιο στα πλαίσια της πρώτης χουντικής «εκκαθάρισης» των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων. Τον Αύγουστο του 1969 δραπέτευσε στη Γαλλία, όπου έγινε καθηγητής στο Aix-en-Provence· εκεί συνέχισε με θέρμη το διδακτικό και επιστημονικό του έργο. Συγχρόνως ανέπτυξε πλούσια αντιδικτατορική δράση, ενισχύοντας με αυτόν τον τρόπο τον αγώνα των αντιστασιακών οργανώσεων.

Με την πτώση της δικτατορίας το 1974 επέστρεψε στο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης, αλλά δυστυχώς ο σοβαρός κλονισμός της υγείας του δεν του επέτρεψε να συνεχίσει το δημιουργικό του έργο στον πανεπιστημιακό χώρο. Έτσι συνταξιοδοτήθηκε το 1977, πικραμένος γιατί δεν μπόρεσε να ολοκληρώσει τα επιστημονικά και διδακτικά του οράματα.

Η πρόωγη και αναγκαστική, για λόγους υγείας, αποχώρησή του από το Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης τον υποχρέωσε να επεξεργαστεί το τεράστιο αρχειακό υλικό που διέθετε με τη βοήθεια πλέον μαθητών και συνεργατών

του. Καταρτίστηκαν δύο ερευνητικές ομάδες στους τομείς της Νέας Ελληνικής Φιλολογίας Ιωαννίνων και Θεσσαλονίκης. Καρπός της συλλογικής αυτής δουλειάς ήσαν οι δύο τόμοι: «Γιάννη Ψυχάρη και Αργύρη Εφταλιώτη Αλληλογραφία. 716 γράμματα (1890-1923)», επιμέλεια Σταμ. Καρατζά-Ερ. Καψωμένου και ερευνητικής ομάδας, Γιάννινα 1988 και «562 γράμματα των Ε. Γιαννίδη, Ι. Δραγούμη, Α. Εφταλιώτη, Κ. Παλαμά, Α. Πάλλη, Δ. Ταγκόπουλου, Γ. Ψυχάρη, κ.ά.», συλλογή υλικού Σταμ. Καρατζάς, επιμέλεια της έκδοσης Ε.Δ.Π. του Σπουδαστηρίου Νεότερης Ελληνικής Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 1985.

Σημαντικότερες στο χώρο των γλωσσολογικών ερευνών του Καρατζά είναι οι εργασίες του για τις νεοελληνικές διαλέκτους της Κάτω Ιταλίας («L'origine des dialectes néo-grecs de l'Italie Meridionale, 1958) και για τους Τσάκωνες («Les Tsacones», 1976).

Ο Σταμάτης Καρατζάς πέθανε στην Αθήνα στις 16 Μαΐου του 1986.